

Szakál Imre

Csehszlovák telepítéspolitika Kárpátalján a két világháború között.

A telepítések első szakasza: állami letelepítések.

Az első kolóniák

Kárpátalja – Európa sok más területével ellentétben – nem földrajzi tényezők hatására elkülönült, tiszta kontúrokkal rendelkező történeti fejlődésen esett át. A térképen a terület határait mutató vonalak sem mindenhol követnek földrajzilag kialakult határokat, hanem olyan vegytiszta politikai szándékokat tükröznek, amelyeket a zűrzavaros 20. század szült. Ahogyan a terület maga, úgy a rá vonatkozó történeti kutatások sem az első majd a második világháború után meghúzott határvonalakat követték, hanem vagy a természet-, illetve társadalom- és gazdaságföldrajzi kontextusban meghatározott Északkelet–Felvidékre összpontosítottak, vagy pedig azon négy vármegyére, amelyek területén Kárpátalja létrejött. Ily módon a történeti kutatásoknak immáron egy új, politikai határokkal kijelölt területre kellett szorítkozniuk. Ezért is vált jellemzővé, hogy a Kárpátalja területével foglalkozó legtöbb történeti munka annak 20. századi történetével foglalkozik, ezen belül is elsősorban azokkal a folyamatokkal, amelyek keletről a Kárpátok, nyugatról a vasút által határolt, addig önálló egységként nem létező földrajzi területből, társadalmi és politikai szempontból rendkívül sajátos jellegzetességgel bíró régiót kovácsoltak. Így tekint e területre a jelen tanulmány is, amely az első Csehszlovák Köztársaság kárpátaljai telepítéspolitikájának eddiginél mélyebb és árnyaltabb bemutatását célozza.

A témát több szempontból is figyelemreméltónak tarthatjuk. Egyrészt olyan intézkedéssorozattal állunk szemben, amelynek nem csupán a földreformmal kapcsolatos eredményei, de település-földrajzi és etnikai hatásai is jelentősek. Másrészt, mint sok egyéb Kárpátaljával kapcsolatos történeti téma megítélése esetében, szembesülhetünk bizonyos kettőséggel. Egyik oldalon a telepítések nyomot hagytak a régió társadalmának kollektív tudatában, amely belemosódik a csehszlovák időről alkotott általános képbe, és amelyet egyaránt meghatároztak a korszak kormánypárti, illetve ellenzéki propagandái, valamint a későbbi korok rosszabb tapasztalásai. A másik oldalon ugyan a kérdéskör kapcsán tisztában vagyunk bizonyos történeti tényekkel, amelyeket azonban nem alapoz meg alapkutatás, így részletei ma még feltáratlanok.

Mivel a szláv nyelvekben használt kolonizáció szó gyarmatosítást jelent, ennek negatív tartalma miatt a vonatkozó szakirodalomban inkább a telepítés kifejezést alkalmazzák. A fogalom értelmezését az adott korszakban főként a politikai érdek határozta meg, így módon a kárpátaljai magyar ellenzék retorikájában a csehszlovák „gyarmatosítás” eszközeként és kisebbségpolitikai intézkedésként helyezte el. A hivatalos csehszlovák iratokban a következő definíciót olvashatjuk: „A kolonizáció a jelenlegi szükségletek szerint a földbirtokok kiutalását jelenti, önellátó, vagy kiegészítő gazdaságok létrehozását, a helyi és más igénylők erkölcsi és gazdasági szükségszerűség alapján történő földhöz juttatását.”¹

Tehát kommunikációjukban az intézkedéssorozatnak alapvetően gazdasági szerepet szántak, de – amint egy 1925-ös dokumentumból kiderül –, egy évtizeddel korábban kiemelték a földosztás egyéb jellegét is, miszerint a telepítések fontos feladata „Podkarpatska Rus belső politikai és társadalmi konszolidációjának elősegítése”.²

A telepítések szervezésének szempontjából a kolonizáció menetét két szakaszra tudjuk elkülöníteni. Ezek közül az első az úgynevezett állami telepítéseké volt,³ a másik a magánkolonizációé. Ezek mind időben, mind a telepítést végző szerv tekintetében különböznek. Forrásaink alapján Podkarpatska Rus területén a csoportos telepítésekre 1923–1931 között került sor, míg a magánkolonizáció elsősorban a 30-as évek jellegzetessége volt.

Az állami telepítések vizsgálatában a kutatást több tényező is nehezíti. A kutatónak könnyen kedvét szegheti az a bábeli zűrzavar, amely a munkához felhasználható forráscsoportot jellemzi. Az állami hovatartozás változásai és a több nemzetiség jelenléte színes nyelvi környezetet eredményezett a kutatandó témával kapcsolatban. A cseh nyelvű iratanyag ugyanakkor meglehetősen rendezetlen, az általunk kutatott iratanyag nagy része a feljegyzések szerint 1957-től hever érintetlenül a levéltár raktárhelyiségében.

A legbőségesebb iratanyag a földreformmal kapcsolatos, mivel a telepítések folyamata szoros kapcsolatban volt a Csehszlovák Köztársaság területén végrehajtott ezen intézkedéssorozattal. Ezért bizonyos szintig ezt is vizsgálunk kell. A csehszlovák törvényhozás viszonylag korán, már 1918. november 9-én elfogadta a nagybirtokok zár alá helyezését.⁴ A gyors döntéshozatalnak több oka is lehetett. Egyrészt az 1918-ban létrejött koalíciós kormányra jelentős baloldali

1 Закарпатський обласний державний архів, Ужгород (Zakarpatskij Oblasnij Derzhavnij Archiv, Uzsgorod – Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, Ungvár, továbbiakban KTÁL) – Ужгородська окружна канцеларія Державного поземельного уряду (Uzhgorods'ka Okružhna Kancelarija Derzhavnoho Pozemel'noho Urjadu – Állami Földhivatal Ungvári Kerületi Irodája) Fond 36. Op. 1. od. zb. 1796, 14. lap

2 KTÁL, Fond 36, Op. 1, od. zb. 527. 1–3. lap

3 Vö. SIMON ATTILA: *Telepesek és telepes falvak Dél-Szlovákiában a két világháború között*, Fórum Kisebbségkutató Intézet Somorja, 2008.

4 Uo. 30.

nyomás nehezedett, ugyanakkor a Kelet-Közép-Európában egyre érezhetőbben jelentkező bolsevik hullámot is le akarták csillapítani. Másrészt a nagybirtokok szétosztása jelentősen meggyengítette azt a csehországi részen zömében német, magyar területeken magyar vagy magyarul beszélő birtokos réteget, amely az újonnan létrejött Csehszlovákia területén korábban nemcsak a gazdasági, de a politikai elitet is jelentette. Mindezek mellett a paraszti lakosság erős földéhsége, és ezt a társadalmi igényt nagyszerűen felismerő, és politizálásában később kamatoztató Csehszlovák Agrárpárt földbirtokreform melletti erős kiállása is jelentős tényezők voltak.⁵

1919. április 16-án fogadták el a törvényt, amely elrendelte a 150 hektárnál nagyobb mezőgazdasági terület, vagy a 250 hektárnál nagyobb összterületű birtokok lefoglalását. Podkarpatska Rusban is felállították a Földosztó Bizottságot Ungvár, Munkács, Técső és Beregszász központokkal.⁶ Ezt követően 1920. szeptember 1-jén adták ki azt a rendeletet, amelynek értelmében Podkarpatska Rus területén „minden haszonélvező, birtokos, társtulajdonos, állampolgárságra való tekintet nélkül, kilencven napon belül köteles bejelenteni 150 hektárnál vagy 260 kat. holdnál nagyobb földterületét.” A késedelmet jelentős büntetéssel torolták meg, 50 000 korona pénzbírság,⁷ vagy egy hónap elzárás járt érte.⁸ Érdemes megjegyezni, hogy a szabályozás állampolgárságra való tekintet nélkül mindenkire kötelező volt. 1920-ban ugyanis a csehszlovák állampolgárságot még sokaknak nem sikerült megszerezniük, ami például kizáró ok lehetett bizonyos tisztségek betöltésekor.

Ezzel a rendelettel kezdetét vette a földbirtokok lefoglalása, felmérése, szétosztása. A folyamat rendkívül hosszan elhúzódott, és soha nem fejeződhetett be. 1932-ből származó adataink tanúsága szerint a földosztásra kijelölt területek mindössze 18,83 %-a került lefoglalás alá. Ezen a 238 908 hektárnyi területen, melyből 45 379 ha volt a földművelésre alkalmas terület, kezdték meg a földosztást.⁹ Tekintve, hogy ezt követően a földreform folyamatában nem történt jelentős változás, ezt végleges adatnak tekinthetjük. Érdemes megfigyelni, hogy az Ilosvai, Munkácsi és Beregszászi járások földterületein ment végbe a legnagyobb mértékben a földosztás, ennek valószínűleg az volt az elsőrendű oka, hogy ezeken a területeken működött a régió legnagyobb birtoka, a Schönborn-Buckheim uradalom, melynek későbbi sorsa még sok vitát váltott ki.

5 Uo. 31.

6 BOTLIK JÓZSEF: Közigazgatás és nemzetiségi politika Kárpátalján I. kötet. Magyarok, ruszinok, csehek és ukránok, Nyíregyházi Főiskola – Veszprémi Tanárképző Főiskola, Nyíregyháza, 2005. 177–244 old.

7 Egy kat. hold földért 500 korona jóvátétel járt a tulajdonosnak, tehát 100 holdnyi föld ára lett volna a büntetés.

8 Kárpátaljai Területi Állami Levéltár (KTÁL) Fond 36. Op. 1. od.zb. 13. 1–2. lap

9 VOŽENÍLEK, JAN: *Predbežné výsledky Československé pozemkové reformy. Země Slovenská a Podkarpatoruská*. Praha, 1932, st. 510–511.

A földosztás – 1931-es állapota szerint – 258 települést és a hivatalos csehszlovák statisztika szerint 107,¹⁰ az általunk talált levéltári dokumentumok szerint legalább 121 földbirtokost érintett.¹¹ A földek zárolását követően a helybeli lakosság jelentkezhetett a jegyzőnél, vagy az adott terület Földosztó Bizottságánál, és igényt nyújthatott be valamilyen méretű földterületre. Figyelembe vették a foglalkozást, az életkort, a családi állapotot, a gyerekek és a munkaképes családtagok számát, a saját földet, az állatállományt, hogy mekkora területet kér az igénylő, milyen tevékenység céljából kéri, illetve rendelkezik-e valamilyen katonai érdemmel.¹² A zár alá kerülő földterületek egy részét azonban az úgynevezett kolonizációs alap rendelkezésére bocsátották. A KTÁL általam eddig áttekintett anyagai alapján elmondható, hogy 1923–1930 között tizenkét településen folytattak ún. állami telepítést. Az első telep 1923-ban *Csap* mellett *Sztrázs* néven jött létre, ahová 21 telepes család érkezett. Ezt követően hozták létre a *Bátyú* melletti *Szvoboda* telepet, ahová 66 telepes család költözhetett be. A telepes családok 1930-ig számos további helyen kaptak földterületet, bár számukat nem mindenütt ismerjük pontosan.

A kárpátaljai telepítések kapcsán felmerül több olyan kérdés, melyre az eddigi szakirodalomból nem kaphatunk választ. Ezek közül fontos annak tisztázása, hogy honnan és milyen nemzetiségű telepesek érkeztek Podkarpatska Rus síkvidéki területeire, illetőleg milyen létszámban. Egyelőre nem bukkantunk olyan forrásra, amely közölné a betelepítettek pontos számát, a családok esetében csupán a férj családi és utónevét és a feleség utónevét jelölték meg.¹³ Az iratokból azonban kiderül, hogy 1923–1930 között magyarlakta területekre legalább 263 családot telepítettek, amelyeknek nemcsak a pontos létszáma, de etnikai megoszlásuk is kérdéses. A köznyelv a telepesek által lakott területeket „cseh kolóniáknak” nevezte, azonban joggal feltételezhető, hogy a valóság ennél lényegesen árnyaltabb képet mutatott. A betelepítettek nemzetiségi megoszlása vizsgálata során célszerű különbséget tennünk a csoportos és a magántelepítések között. Egy 1922 áprilisában kelt rendelet értelmében a hivatali helyek legalább 50 %-át légionáriusok¹⁴ számára kell fenntartani.¹⁵ Ebből arra következtethetünk, hogy az első kolóniák lakossága elsősorban cseh illetve szlovák nemzetiiségű légionárius lehetett. Ilyen tipikus települések pl. Sztrázs, Szvoboda, Gát.

10 *Statistické tabulky. Výměra zabrane půdy a počet jejích vlastníků. Pozemková reforma Ročník XVI. Číslo 3. v Praze v květnu 1935 str. 39.*

11 KTÁL, Fond: 36., op. 1, od. zb. 527. 55–67. lap

12 KTÁL, Fond 36. Op. 1, od. zb. 13. 23. lap

13 KTÁL Fond: 36, Opis: 1. Od.zb.: 527 1-3. lap.

14 Az Osztrák-Magyar Monarchia orosz hadifogságba került cseh illetve szlovák nemzetiségű katonái, akik cseh illetve csehszlovák légiókat hoztak létre 1916 és 1917 folyamán, melyek az orosz polgárháborúban is részt vettek, a független Csehszlovák Állam létrehozásához szükséges katonai erőt biztosították.

15 KTÁL, Fond 36, op. 1. od. zb. 215. 12. lap.

Ezek közül Szvoboda a legnagyobb légionárius kolónia volt a Csehszlovák Köztársaság területén.¹⁶ Több forrásunk is közli a kolónia lakosságának nemzetiségi összetételét. Az 1931-es népszámlálási adatok tükrében a 909 fős összlakosságból 450 cseh, 7 szlovák, 184 ruszin, 281 magyar, 1 lengyel nemzetiségű volt.¹⁷ A források tanúsága szerint azonban a betelepített földművelők nem elsősorban cseh illetve szlovák nemzetiségűek voltak. A prágai kormányzat politikájában fontos szerepet szánt a ruszinok telepítésének. Egy 1925-ben, a Prágai Állami Földhivatal által kiadott rendeletben találkozhatunk néhány erre vonatkozó érdekes momentummal. A forrás felhívta a Földosztó Bizottságok figyelmét arra, hogy milyen magas a ruszin nemzetiségű földigénylők száma. Előírta, hogy „a kolonizáltak fele cseh és azonos részben kiválasztott, megfelelő ruszinság legyen...” Ugyanitt megmagyarázzák a rendelkezés okát is: „A ruszinok elégedetlensége megnehezíti a cseh hatalom irányításának felállítását, különösen a kolonizálni kívánt területeken”.¹⁸ Ezt követően ezt az elvet követték is. Egy 1933-as jelentés beszámolt arról, hogy a betelepítettek 55%-a ruszin, míg 45%-a csehszlovák nemzetiségű.¹⁹

Ákárcsak a telepések nemzetiségi hovatartozására vonatkozóan, a telepék kiépítésével kapcsolatosan is bizonytalanok az információink. Feltételezhetjük, hogy az építkezéseket a földosztás által érintett településekhez tartozó különálló tanyákon kezdték meg. Az így létrehozott település méretétől függően vagy közigazgatásilag részét képezte egy addig is létező falunak (Gát, Sárosoroszi), vagy külön közigazgatási egységként jelent meg (Szvoboda). Eddig fellelt forrásaink Sztrázs, Szvoboda és Gát esetében nem közlik a kiutalt területek nagyságát, a többi település esetében településenként jelentős eltérések is megfigyelhetőek voltak a kiosztott földterületek méretét tekintve. A hivatalos csehszlovák dokumentumok 14,9 hektárban jelölik meg a Podkarpatska Rusban átlagosan egy betelepítettre jutó földterület méretét.²⁰ Az építkezéseket a csehszlovák állam támogatta, elsősorban építkezési kölcsönökkel, ugyanis nemcsak földterülethez kívánták juttatni a telepéseket, de egzisztenciájukat is meg kívánták alapozni.²¹ Az Állami Földhivatal dokumentumaiból kiderül, hogy egy szabvány telepes ház felépítésének költsége 52 000 csehszlovák korona volt. A ház konyhából, egy

16 SIMON ATTILA: i.m. 278. old.

17 JOSEF KÁPAR: *Deset roků kolonizační práce legionářů na podkarp.*, in *Legionářsky*, 69. szám, 1 oldal, 1933. augusztus 31. vö. SIMON ATTILA: i.m. 99. old. és Kárpátalja 1919-2009, im. 65. old.

18 KTÁL, Fond 36, op. 1, oOd.zb. 527. 1–3. lap

19 KTÁL, Fond 36, op. 1, od. zb. 1129. 2–9. lap. – Egyébként valamennyi népszámlálási összesítőben, illetve hivatalos iratban a „csehszlovák” nemzetnévvel találkozunk, ami a cseh és a szlovák nép egyenlőségét és összetartozását lett volna hivatott jelképezni.

20 *Stav kolonisače koncem r. 1934. Pozemková reforma*, i.m.

21 KTÁL, Fond 36. op. 1. od. zb. 1796. 1-3. lap.

szobából, előszobából és kamrából állt, összterülete 41 m² volt.²² Azon források száma, melyek a kolóniák gazdálkodásával, fejlesztésével foglalkoztak, elsősorban az 1930-as évek első feléből szaporodtak meg. Ez azzal magyarázható, hogy a világgazdasági válság jelentősen érintette a telepeket is. A telepés falvak fejlesztési tervei három fő problémakört érintenek: a mezőgazdasági, az ipari és a kulturális fejlesztést.

A mezőgazdasági fejlesztés tekintetében a talajjavító és lecsapoló munkálatok kaphattak kiemelt finanszírozást Csehszlovák Államtól. Egy 1932-es jelentésből, melyet az Állami Földhivatal számára készítettek Ungváron, kiderül, hogy a szaktárca elsősorban az árpa, rozs, búza, kukorica, dohány és cukorrépa termesztését támogatta a kolóniákon.²³ Ezt a mezőgazdasági termelést az 1920-as évek végén elsősorban a talajjavító munkálatok és a megfelelő mennyiségű vetőmag hiánya nehezítette. Előírányoztak a kolóniákon jelentős mértékű gyümölcsfa-telepítéseket is. Az illetékes hatóság az állattenyésztés fellendítése érdekében a takarmánynövények vetésterületének növelését is finanszírozni kívánta. Ami az ipart illeti, a kolóniákon elsősorban kézműipari és mezőgazdasági termékeket feldolgozó komplexumok létrehozását támogatták. A földművelésügyi tárca mind a mezőgazdaság, mind az ipari létesítmények esetében javasolta a szövetkezetek létrehozását és működtetését. Forrásaink szerint szeszfőző és dohányfeldolgozó üzemeket is létrehoztak, s tejfeldolgozó üzemek létrehozását is preferálták.²⁴ Ahhoz, hogy az előírányozott gazdasági fejlesztések anyagilag hasznosulni tudjanak, az államigazgatás biztosítani kívánta a kolóniák bekapcsolását Podkarpatska Rus kereskedelmi vérkeringésébe. Ennek érdekében jelentős összegeket fordítottak az általában nehezen megközelíthető, elzárt telepek főúthálózatba való bekapcsolására.²⁵ Külön figyelmet szenteltek a telepésfalvak kulturális fejlesztésére, iskolák, sőt ipari és mezőgazdasági szakközépiskolák létesítésére.²⁶ Említik azt is, hogy vándorkönyvtárakat működtettek, kifejezetten a kolóniák szükségleteit kielégítendő, elsősorban mezőgazdasági témájú könyvekkel felszerelve.²⁷

A viszonylag széles spektrumú fejlesztési tervek azonban nem minden esetben hozták meg a várt sikert. Néhány titkos jelentés, illetve egy-egy kolónia szövetkezetétől az Állami Földhivatalhoz érkezett panaszlevelekből arra lehet következtetni, hogy a világgazdasági válságon kívül egyéb problémákkal is küzdöttek a telepések, illetve az ő egzisztenciájukat megalapozni kívánó hivatalok. Egy 1933. áprilisi, a kolóniák gazdasági helyzetéről érdeklődő prágai rendelkezésre reagáló, Ungváron készült jelentésből kiderül, hogy – bár a földosztás fo-

22 KTÁL, Fond 36. Op. 1. od.zb. 527. 141. lap.

23 KTÁL, Fond 36. op. 1. od. zb. 527. 76–77. lap.

24 U.o. 75–76. lap.

25 KTÁL, Fond 36. op. 1. od. zb. 527. 100.lap

26 U.o. 1–3. lap.

27 U.o.85. lap.

lyamán a kedvezményezetteknek nyilatkozni kellett vagyoni helyzetükről, illetve arról, hogy milyen mértékig tudnak befektetni a kapott földterületbe –, a valóságban ezzel a vagyoni fedezettel a telepések nem rendelkeztek. Ez jelentős ki-
esést jelentett a finanszírozó hatóságnak, illetve megnehezítette a telepések szá-
mára az építkezési hitelek visszafizetését.²⁸ A gazdasági válság idején ezekből a
kölcsonökből elengedtek, kedvezőbb kamatokat számítottak fel.²⁹ Bár a prágai
vezetés a földosztás során azt akarta elérni, hogy a telepítések során előnyt él-
vezzenek azok, akik rendelkeznek bizonyos mezőgazdasági tapasztalattal, a
földhöz juttatottak által kitöltött kérdőívekből azt láthatjuk, hogy a korábban
földműveléssel foglalkozó telepések aránya nem volt magas.³⁰ Különösen igaz
ez a hegyvidéki területekről érkező ruszin telepésekre, akik esetében előfordult,
hogy rövid időn belül el is hagyták a kiosztott földbirtokot.³¹ Az ilyen esemé-
nyekre mindig érzékenyen reagált a közvélemény, különösen a magyar ellenzék.

Érdeemes megvizsgálni azt is, hogy milyen szerepet foglaltak el az állami te-
lepítések Prága Podkarpatska Rus-szal szemben folytatott politikájában. Ameny-
nyiben elfogadjuk azt, hogy a csehszlovák állam pusztán gazdaságfejlesztési
eszközként tekintett a telepítések intézkedéssorozatára, abban az esetben el kell
mondanunk, hogy nem vettek figyelembe egy nagyon fontos tényezőt. Két, eltérő
gazdálkodási szerkezettel rendelkező térség – az északi hegyvidéki zóna és a
déli alföldi övezet – lakosságának szándékolt keverése, összeolvasztási kísérlete
ahhoz vezetett, hogy sok esetben a föld az alföldi mezőgazdasághoz nem értő
gazdák kezébe került. A helyzetet a világgazdasági válság tovább nehezítette.
Feltételezhető, hogy a csehszlovák vezetés ennél jobban ismerte a terület jelleg-
zetességeit, ami jogosan kétségbe vonhatja az intézkedések csupán gazdasági
voltát.

Egy másik aspektus átfogóbb kép adhat a telepítések céljairól. A 1919. szept-
ember 10-én elfogadott saint-germain-en-laye-i békeszerződés értelmében a
területnek széleskörű autonómiával felruházva kellett volna csatlakoznia az új
államalakulathoz. Ezt az Antant-hatalmak és a csehszlovák vezetés által kiadott
Generalny Statutum, majd az 1920 februárjában kiadott Csehszlovák Alkotmány
is megerősítette.³² Az önrendelkezés megvalósítását ugyanakkor folyamatosan
késleltették, általában arra hivatkozva, hogy a terület lakossága még nem érett
politikailag az autonóm irányításra. A prágai vezetésnek az autonómiához való
hozzáállása beleillett abba a politikába, amit egyéb területeken is folytatott, és
amivel az ország integritásának megőrzésére törekedett. Maga ez a törekvés

28 U.o. 82. lap.

29 KTÁL, Fond 36, opisz 1, od. zb. 527. 75. lap.

30 KTÁL, Fond 36. op. 1. od. zb. 162. 6-47. lap.

31 *Újabb adatok az alsókerepeci földosztás történetéhez.* Ruszinszkói Magyar Gazda 1928. január
8. 2. évf. 2. szám. 3. old.

32 FEDINEC CSILLA: *A kárpátaljai magyarság történeti kronológiája 1918–1944*, Fórum Kiseb-
ségkutató Intézet, Liliium-Aurum Kiadó, Galánta–Dunaszerdahely 2002. 14–15. old.

abból eredeztethető, hogy Csehszlovákia egyfajta mozaikállamként, eltérő etnikai szerkezetű és különböző történeti fejlődésen átment, a kialakult gazdasági térszerkezetet tekintve egymáshoz nem illeszkedő részekből állt. Ez nagyban megnehezítette egy cseh dominanciájú, erős központi irányítással rendelkező állam felépítését, amit egy – nem Prágához hű – autonóm irányítás csak még tovább bonyolított volna. Ezért az elsődleges feladat a Köztársaság területeinek egyfajta konszolidációja volt. Ebben a folyamatban nagyszerű példaként szolgált az Osztrák–Magyar Monarchia ilyen jellegű korábbi törekvései, amelyek éppen a cseh területekhez viszonyultak ilyen módon. Ez a konszolidációs politika lehetett több csehszlovák intézkedés motívuma, így a csehszlovák hivatalnoki réteg széleskörű alkalmazásáé magyar és ruszin lakta területeken, egyes nyelvpolitikai intézkedéseké, oly gyakran végrehajtott változtatásoké a közigazgatási berendezkedésben, és ebben a sorban tudjuk elhelyezni a kolonizációt is. Ezt bizonyítja a már idézett 1925-ös rendelet, melyben a földosztás és a telepítések folytatásának két elvét nevezték meg. Az egyik a földművelés fejlesztésének elősegítése, a másik pedig „...*Podkarpatska Rus belső politikai és társadalmi konszolidációjának elősegítése*” volt.³³ Nem véletlen az sem, hogy oly nagy műgonddal válogatták a telepeseket „*erkölcsi és gazdasági szükségesség szempontjából*”.³⁴ Abból, hogy a prágai vezetés azt is előírta, hogy a betelepítettek sorában növeljék a ruszin nemzetiségűek arányát, arra következtethetünk, hogy míg a földbirtokreformmal gyengítették a ruszinszkei magyar vagy magyarul beszélő (magyarul beszélő, de nem magyar nemzetiségűeken a zsidó valláshoz tartozókat értették) birtokos réteget, amely a társadalmi és politikai elitet képezte, a telepítésekkel egy erős szláv középparaszti réteget kívántak kialakítani. Feltételezhető egy olyan törekvés is, hogy a ruszinságot mint helyi, Prágához hű szláv népcsoportot a meggyengített politikai elit szerepének átvételére kívánták „kinevelni”. A fenti gondolatmenetet támasztja alá Robert T. Smallbones pozsonyi brit követ éles szemű megfigyelése is, aki 1922-ben és 1923-ban Podkarpatska Rusba látogatva a következő megállapításokat tette: „*A csehek kihasználva felsőbbségüket, megpróbálják «befuttatni» a szláv kisebbséget, tanulva ezt a Birodalom bürokratikus rendszeréből, amelyben ezt a szerepet ők töltötték be, megfosztva attól az előnytől, hogy szabadságukat kivívhatnák*”.³⁵ Szláv kisebbségeken a diplomata a szlovákokra és a ruszinokra gondolhatott, a birodalmon föltételezhetően a Monarchiát értette. Egybevág ezzel a gondolatmenetével egy 1923-ban írt jelentése, melyben így ír: „*A csehek azt szeretnék, hogy a Köztársaság homogén nemzetállam legyen, egy kevés, nem*

33 KTÁL, Fond 36, Op. 1, od. zb. 527. 1–3. lap

34 KTÁL, Fond 36. op. 1. od. zb. 1796.

35 *British Documents on Foreign Affairs: Reports and Papers from the Foreign Office Confidential Print*. General editors Kenneth Bourne and D. Cameron Watt. Part II. From the First to the Second World War. Series F. Europe, 1919–1939. Editor Christopher Seton-Watson. Volume 1. Central Europe, 1919–1922, University Publications of America, 1990 pg. 380.

*jelentős kisebbséggel, mely szétszóródik a történelem és a földrajzi környezet erői következtében, és mivel a tények nem egyeznek ezzel a fikcióval, ők feltalálták a «csehszlovák» kifejezést.*³⁶

Összességében elmondható, hogy a telepítések nem csupán gazdasági vagy kisebbségpolitikai célok elérésére irányultak, hanem egy olyan egységes politikai irányvonalnak voltak részei, amely a Csehszlovák Köztársaságot kívánta egységessé kovácsolni, illetve egységét megőrizni. A telepítések mezőgazdaságot élénkítő volta egyelőre kérdéses, további kutatásokat igényel, akárcsak a fenti politikai folyamatokban betöltött szerepük, illetve pontos lefolyása. Eredményeit, a hétköznapokra és a nemzetiségek viszonyára gyakorolt hatását remélhetőleg a további kutatások segítségével tisztázni tudjuk majd.

36 *British Documents on Foreign Affairs: Volume 2. Central Europe, January 1923–June 1930.* pg. 67.